

РАТКО БУРОВИЋ

О НЕОБЈАВЉЕНОЈ ДРАМИ: „КОМЕДИЈА УОЧИ ГОСПЕ“

За црногорску драмску књижевност необјављена а прије пола вијека играна „Комедија уочи Госпе“ означава:

— прво и једино драмско отварање с темом, причом, ликовима, амбијентом и атмосфером из савременог бокељског приморског живота које је приказано на некој позорници ван данашње Црне Горе — прије другог свјетског рата;

— прво сценско-музичко дјело које се у црногорској драмској продукцији одвојило од свога стереотипа и изразило кроз модерну драматуршку структуру, с **инвентивним конфликтом** и обртом, као функционалним рјешењем драмске тензије;

— први и једини позоришни играказ с музиком, пјесмом и плесом до другог свјетског рата чија су оба аутора с подручја данашње Црне Горе: Душан Ј. Секуловић, из Херцег-Новог, аутор је драмског текста и ријечи за пјесме, док је њихов композитор Милош Ш. Јанковић из Игала;

— први оригинални музички позоришни комад с простора СР Црне Горе чији су аутори непосредно из краја у којем се збива драмска радња.

Предисторија

Како су се та питања из сценско-музичког живота и рада на тлу Црне Горе некад показивала и које су њихове значајке претходиле појави и представи „Комедије уочи Госпе“? И да ли у томе развоју постоји неки континуитет и на која се дјела и догађаје она наслања и наставља?

Први музички комад на народном језику на територији Црне Горе, заправо кратку оперету под називом „Ускрснуће“, с либретом Риста Милића а композицијом Антуна Шулца (Schultz), извело је у Котору, 1871, Српско пјевачко друштво „Јединство“. Као либрето за ову оперету са четири лица послужила је драмска сцена „Наше народно ускрснуће“, коју је

објавио Ристо Милић, из Котора, први пут у цетињском „Орлићу“, за 1870, а потом у својој збирци „лиричних родољубних пјесама“ „Сербобранке“, штампаној на Цетињу, исте године.

Реприза ове прве домаће оперете на простору данашње Црне Горе одржана је на Цетињу 20. септембра 1871, у дворани Бевојачког института, у оквиру свечаности поводом крштења црногорског пријестолонаследника Данила. Као и у Котору, „Јединство“ ју је извело на Цетињу уз пратњу свога оркестра и с плесним нумерама. Годину дана раније, јула 1870, „Јединство“ је гостовало први пут на Цетињу с бесједом, а октобра исте године извело је у Цетињској читаоници будућу црногорску државну химну „Убавој нам Црној Гори“ (Ј. Сундечић — А. Шуле). То је утицало да се оснује, 1871, прва Црногорска војна музика и, на иницијативу Цетињске читаонице, прво Пјевачко друштво у овом дијелу Црне Горе.

Према новијим истраживањима Которани су нешто раније од овог периода дали на Цетињу још двије приредбе, као прве позоришне представе које су икада приказане у слободном дијелу Црне Горе, коме је Цетиње било средиште и тада једино варошко насеље.

Прва таква представа приказана је 1864, пред Биљардом. Била је то једночинка „Кап отрова“, с темом из црногорског живота. Ко су били њени извођачи, ко јој је аутор, да ли је дјело оригинално или преиначено (понашено), да ли је имало музичке или пјевачке тачке — то нам је засад непознато. Најближе истини је свакако претпоставка да су то можда били чланови дилетантске дружине Славјанске читаонице из Котора, односно тзв. которски добровољни казалиштарци Марина Стијепића, за које знамо да су 1863. дали у Котору одломке из „Горског вијенца“. И за које, исто тако, знамо да су маја 1865. боравили на Цетињу, гдје су, највјероватније, приказали већ изведене одломке из „Горског вијенца“, као другу позоришну представу коју је уопште дотад видјело Цетиње.

Ова веза Котора и Цетиња казује да је ондашњи слободни дио Црне Горе и њен од Аустрије окупирани приморски дио представљао, тада и доцније, јединствени културни простор, при чему је његов поробљени дио, као напреднији, представљао велико носиоца културе за њено слободно али економски заостало подручје. У свему овоме неоспорно је да су знатну улогу одиграле њихове заједничке ослободилачке и просвјетитељске идеје. Једно и друго — културне и народне тежње, такође су се испољиле и приликом одржавања друге по временском реду уопште на територији данашње Црне Горе сценско-музичке изведбе на народном језику. То је било 27. јануара 1891, када је у Котору „Јединство“ извело два одломка из штампане опере „Балканске царице“, коју је углазбио которски диригент, родом Италијан, Dionisije De Sarno San Đorđo, по либрету који је написао сам аутор, Никола I Петровић.

Према томе, почеци сценско-музичког живота у Црној Гори обухватају ове споне Котора и Цетиња: оперету „Ускрснуће“, која је изведена у Котору и на Цетињу, а компонована у Котору, по тексту објављеном на Цетињу, чији је аутор Которанин, и оперу „Балканска царица“, чији је текст настао на Цетињу, а која је компонована и у два њена одломка приказана у Котору.

И у другим мјестима Боке приказивани су понекад позоришни комади или „живе слике“ праћене музиком и пјесмом. То је омогућавао прилично развијен аматерски позоришни и музички живот у овој средини од давних дана, а поготово послје грве позоришне представе на народном језику, коју су одржали домаћи дилетанти у Котору, септембра 1860, и прве представе на народном језику једне путујуће глумачке друштине, 1873, такође у Котору. Дотад, осим у средњем вијеку представе у Боки даване су на италијанском, кратко вријеме и на француском, а касније и на њемачком језику.

И у случају настанка „Комедије уочи Госпе“, као сценско-музичке радње, традиција је учинила своје. То дјело настало је ондје гдје је тада најприје могло и настати — у приобалном урбаном дијелу Црне Горе, који га је из своје стварности и најавио. У ту стварност се урачунавају многе дуговременске манифестације сценско-музичког карактера: школске прередбе, градске музике, пјевачка друштва и њихови оркестри, музичка настава, црквене приредбе, музички фолклор, карневалске игре, посјете путујућих дружина и позоришта, школовање на страни, дјеловање извањача и домаћих културних радника, као што је био Саво Ст. Рачета, који је, по Љубишиној приповијести, написао лебрето, а „музику власио“ *De Sarno* за оперу „Горде“ (објављена у Београду, 1893. године). Посебно је вриједан податак да се трг на коме су Француси у Котору подигли, око 1810, театар дуго називао Позоришни (Казалишни) трг, што је ријеткост у нашој земљи.

Све је то припремило „Комедију уочи Госпе“ као прву драмску повијест потпуно домаћих аутора, с музиком, пјевањем и игром, у црногорској драмској књижевности.

Аутори

Душан (Јово) Секловић рођен је у Херцег-Новом, 1907; отац му је био трговац, који је успјешно трговао и књигом. Завршио је трговачку академију у Сушаку, 1928; студирао потом журналистику у Паризу; био уредник „Гласа Боке“ новембра и децембра 1932; од 1938. до капитулације Краљевине Југославије радио је у културној рубрици „Политике“; умро је у Херцег-Новом, 8. септембра 1943. године. Објављивао је

репортаже и поетске саставе у „Политици“, „Југословенској пошти“, „Зетском гласнику“ и „Новој Европи“.

Аутор је у цјелини текстуалног дијела „Комедије уочи Госпе“, иако на плакату и оригиналном рукопису стоји да су га равноправно написали Секуловић и Јанковић. То изричито демантује Милош Јанковић у свом писму Владу Поробићу, из Херцег-Новог, коме је, 1974, упутио оригинални рукопис драме и њену партитуру.

Милош (Шпиро) Јанковић, псеудоним: Мило Игало, рођен је у Трсту, 1906, гдје му је отац, родом из Игала, био власник бродарског предузећа. Поред трговачко-економских наука учио је клавира и композицију (хармонију и контрапункт). Професори су му били Андреа Дебењак и Лодовико Гарцанер са тришћанског конзерваторијума „Бузепе Верди“. Између два рата и током окупације живио је у Игалу, гдје се бавио хотелијерством и унапређењем туризма, посвећујући слободно вријеме музици. У почетку остварио је неколико композиција лакшег карактера, од којих су неке штампане у Бечу, под његовим псеудонимом. Касније је компоновао и ствари већих претензија, као „Бокељски галебови“, и штампану пјесму-танго „Тај вал Јадрана плави вал“, за коју је ријечи написао Душан Секуловић, под псеудонимом Деса. Комплетни је аутор музике у „Комедији уочи Госпе“. Данас живи у САД.

*Кад је „Комедија уочи Госпе“
написана и изведена*

Оригинални ауторски рукопис има 34 ћирилицом густо куцане стране и 28 листова партитура. Редитељски примјерак „Комедије...“ налази се у Библиотеци Факултета драмских уметности у Београду, на чијој насловној страни стоји: „Народно позориште. Инвентар дела и плаћених рукописа бр. 1397, Београд“.

Максим Злоковић, у свом прилогу о животу и раду Душана Секуловића („Зборник“, Котор, 1973), каже да је „Комедија...“ написана 1936. и да ју је београдско Народно позориште унијело у свој репертоар 1937. године, али, на насловној страни овог оригиналног рукописа с партитурама налазе се потписи Душана Секуловића и Милоша Јанковића. Испод првог потписа наведена је 1935. година, а испод композиција потписан је Мило Игало и забиљежен децембар 1934. године. Највјероватније је да су аутори на тексту и компоновању пјесама радили 1934. и 1935. јер у „Гласу Боке“ (22. 2. 1936) кажу да је премијера комада требало да се одржи још 1936. године.

Инспиративна основа за овај драмски текст изгледа да се налази у лирском запису Душана Секуловића у Перасту, који

је објавила „Политика“, под насловом „Писмо из мртвог града — камење говори“, у бројевима од 2. и 3. августа 1932. године. У њему аутор с романтичним заносом и жалбом говори о старој слави Пераста, његових људи и његових једрењака, који су храбро одолијевали својевремено Турцима и гусарима.

Да напише ову драму, можда је Секуловића подстакла и прослава 15. маја 1934. године 280-годишњице перашког боја, којом пригодом је објављена „Споменица“ („Бокелска библиотека“, 1, Сарајево, с.а.), с текстом Фрање Ледића „Перашке похвале, из старе прошлости града Пераста (декламација за омладину у 4 слике)“, јер су у „Комедији...“ уочљиве асоцијације на Ледићев текст.

Премијера „Комедије...“ у Народном позоришту у Београду била је 13. маја 1937; комад је режирао Емил Надворник умјесто Радосава Веснића који је у почетку био одређен за редитеља. Исто тако, вршене су измјене и у првобитној подјели улога. То се закључује употребом интервјуа Секуловића у београдској „Сцени“ (24. 3. 1937) с плакатом представе. Играли су: М. Поповић, Васић, А. Паранос, Врбанић, Н. Урбанова, Ф. Новаковић, В. Старчић, Љ. Дрњић, Н. Јовановић, Антонијевић, Миловановић, Пецовић и други. Учествовали су и ученици београдске глумачке школе.

Аутори о дјелу пошто је дјело настало

У својим изјавама аутори су стално наглашавали да у својем стваралаштву нијесу заведени ни школама, ни правилима, ни тенденцијама, па да због тога та њихова „Комедија уочи Госпе“, с поднасловом: „Истинита и измишљена историја с музиком у три чина“, није ни драма ни драмска повијест него је, у ствари, само и једино комедија с музиком. И да је њихов једини циљ био да раздрагају и раскикоћу гледаоце до суза, односно да гану „дјецу из партера и са галерија“ („Сцена“, 24. 3. 1937). Слично понавља и Милош Јанковић, и то 1974. у пропратном писму уз оригинални рукопис драме и својих композиција: „Аутори тога позоришног комада хтјели су да, без нарочитих претензија, изнесу на сцену мало бокешке атмосфере, атмосфере иза првог рата, и то на један лак и ведар начин“. Душан Секуловић је изјавио у „Гласу Боке“ (22. 2. 1936) да они, као аутори, не доносе никакав проблем, „не постављамо ни слутњу на проблем, не доносимо ни психолошку, ни неку другу компликовану слику...“, него да једноставно причају причу о сусрету и сукобу посљедњих изданака перашке господе и „њиховог залећеног погледа на свијет“ с новим добом „које их гази“. Зато су оживјели мртве конте и контесе да проведу кратко вријеме у „измијењеном свијету нове госпоштије,

скоројевића и бездушних снобова којима прошлост и живот истинских аристократа ништа не говоре“.

У основи, аутори су сударили два супротна свијета. И, самим тим, нијесу могли да избјегну одређење према противрјечностима времена. Њихова сатира се окренула против банкара, индустријалаца, скоројевића и оних племениташа који су, жељни пара и авантура, подлегли свемоћи новца. Свој глас су дали за љептоу традиције, зажалили за старим часним временима и осудили пословне гусаре новог доба чије су жртве достојанствени госпари. Тако је њихов текст разумио и редитељ представе. Такође су тако публика и критика схватили поруке њиховог комада и оцијенили га као конзервативан. То и није било чудно. Било је то доба тенденциозне социјалне лигатуре. Можда би се „Комедија...“ успјела и отети њеној агресији да је посједовала супериорну креативност и универзалну димензију. Овако, она је имала неке друге квалитете које је тадашња критика уочавала, али није хтјела да их хонорише. У првом реду, да је оригиналност „Комедије...“ и њен иновативни допринос у односу на претходне драмске радове — њен драматуршки склоп и исказ. Отуда има више од зрна истине у примједби Максима Злоковића, у његовом чланку о животу и раду Душана Секуловића, да је ова комедија, ипак, била преурађена за одређена схватања по својој идеји, а поготово начину на који је компонована и режирана. То на неки начин, иако негирањем, потврђује Милош Савковић у свом приказу представе „Комедије...“ у „Српском књижевном гласнику“ (1. 6. 1937). Он је њене ауторе прогласио за салонске барде, далеко од праве приморске стварности, док је њен модернизам и сценску композицију назвао усиленима, због њене старинске конзервативне ноте. Односно, оригиналност у композицији и сценском заплету („драма у драми“) видио је као наивни покушај који није успио, а што редитељ, како каже даље, није умио искористити ни онолико колико је било могуће.

О језику „Комедије...“, о споју народског дијалекатског и затвореног кастинског говора и о њеној музичкој дионици, о равноправности визуелних и аудитивних елемената, нико није говорио. А баш та музичка страна, очито, значи другачију руку од дотадашњих позоришних дјела с музиком, пјесмом и игром. Умјесто фолклора, локалних попијевки, кола, олуја и крикова галебова, овдје је композитор, драмски оправдано, интерполирао атрактивне валцере, маршеве, канцоне и романсе и тако култивисао ову шаљиву игру. Дао је нешто савремене није и у југословенском оквиру, од руралних тема и оног музичког театра који је углавном само подстицао борбени патриотски дух.

*Што и како је причано
и обликовано*

Конте Вицко Бујовић и његова сестра, контешина Вероника, посљедњи су изданци старе али већ изцрвоточене патрицијске лозе. Они таворе своје дане у свом палацу, по дотрајалим салонима, у граду Перасту, међу свијетом који изумире. Док испод њихових прозора пролази један другачији, нови динамички живот, догле се ту осјећа немоћ и пропадање. Конте и контешина су спали на жућеницу и романсе, јер Вероника, лудача и уседјелица, пише старинске драме и комедије, заљубљује се и сањари, док Вицко види стварност: „Старимо, умиремо... инкрепити смо“. Да би некако избјегли злу судбину, они ће покушати да удају Илну, једину Вицкову кћи, која се школује на страни, за богатуна и скоројевића Луна Марковића, коме се она допада, док она за њега неће ни да чује. Како то да остваре, испланирала је Вероника. Она је написала позоришни комад на основу истините приче о Илненој прабаби, такође Илни, која се удала за плећатог гусара који ју је отео, па рачуна да ће се то догодити и данашњој Илни када заиграју комад и када види банкијера Луна у улози црног гусара на „свијетлу наше зелене мјесечине“. Јер, каже Вероника, све оне које су се раћале у њиховом палацу биле су романтичне, с пустоловним поривом, па и млада Илна.

У почетку конте се противи да се игра таква комедија која ће на пијаци да изнесе њихове интимне ствари, па да им се смију факини. На крају, ипак пристаје, чак и сам да игра у тој комедији, која ће се приказати уочи Госпе (Госпобиндана). У палацу затичемо све личности које су позване да учествују у извођењу Вероникине комедије. Ту је Луна Марковић који треба да игра црног гусара, као мамац на Илну, затим Ната, тип фаталне жене са филма, кћерка некадашњег Луновог газде, помоћу које је Луна и успио. Ту су још: Лунов пријатељ Енглез Џонс, режисер из лондонског Асторија-филма, чији је Луна акционар; маестро Иларио, учитељ музике, добродушно, али сирото и комично биће, које ће пропатити музиком, пјесмом и плесом Вероникину комедију. Зато њих и видимо на проби како пјевају и плешу. Долази и Меко, перашки младић, с групом момака и дјевојака који ће учествовати у представи. Меко је такође осиротјели конте, који је заљубљен у свој опусјели град и у Илну, а и Илна у њега. Док се очекује да Илна стигне, која је главно лице радње, дијеле се vloге, вјежба балет, плешу младићи и дјевојке, уз музику и старе пјесме из срећних времена. Ту је и Мекова сестра, Јасна, која се допада Луни, али која не игра у представи. Све иде како треба. Одједном, Меко уноси смуту: зашто он да игра неког лудака а Луна црног гусара? Заправо, Меко је осјетио да се спрема нека намјештаљка. Ипак, пристане због Илне да игра.

Долази Илна, ведро, радосна што је у свом граду. С њом долази и пјесма, и, као у сваком добром мјузиклу, тај се њен мотив наставља у оркестру, па сви пјевају, сви играју.

У другом чину дешава се „драма у драми.“ Сада публика гледа представу комедије коју је написала Вероника, а музику уредио маестро Иларио. Међу публиком је и филмски редитељ Џонс.

Ноћ је, уочи Госпе, при крају XVIII вијека. Салон Бујовића је сада нов. Оживјела су лица прошлости. Некадашња Илна као да је сашла из позалаћеног барокног оквира, у лику садашње Илне, па с некадашњим, односно садашњим Меком води љубавни разговор, али се појављује црни гусар, тј. Луна. Садашњи Меко види да ће Луна да освоји садашњу Илну и да ће се комедија претворити у стварност и он одиста остати без Илне. Меку постаје јасно да је читаву комедију измислила Вероника само да уда Илну за Луну. То предвиђа скрипт и то треба да се на сцени одигра, али прије тога треба Меко из комада да изађе и сиђе са сцене, због његовог страха од црног гусара, како је Вероника предвидјела. Садашњи Меко се опире, неће да сађе са сцене, иако га сви моле, па и шапач, да би се прича наставила. Садашњи Меко тражи у публици подршку, виче јој да звижди. Пријети Луну и каже му да се он, стварни Меко, не боји њега, Луна. На позорници настаје потпуна забуна, метеж. Не зна се више што је Вероникин комад, односно фикција, а што стварност; мијешају се, у ствари, двије драме и прелазе једна у другу. Иларио такође каже Меку да је ово комедија, а да је он излудио када неће да изађе. Конте Вицко оптужује Веронику да је она, као аутор ове судуде комедије, за све крива. Виче се са свих страна да се завјеса спусти; појављује се и полицијот; Иларио раздваја Мека и Луну, који се туку. Завјеса коначно пада. Музиканти свирају марш, публика звижди и смије се. Иларио виче да се Меко препао да ће му гусар у збиљи отети Илну, као што се и десило. Меко се завукао негдаје и плаче. Иларио моли публику да им за овај скандал опрости због велике и вјечне љубави. Редитељ Џонс је одушевљен представом.

Трећи чин се дешава двије године послје представе. Сада сцена представља пијацу пред црквом св. Николе у Перасту. Меко ради у „Турист“, продаје билете за аутобусе и пјева своју тужну канцону за Илном. Његову сестру Јасну ново доба је излућело, као Нату, Илну, Веронику, Вицка, Иларија. И она је опијена филмом и снобовским животом. Утолико, Перасту прилази Лунова јахта. Из ње излазе Луна, Илна, конте Вицко, Иларио, Џонс. Меко оптужује Илну да је побјегла у свијет, у скитњу с правим гусарима њиховог времена. Ната се нада да се Луна заситио Илне, па ће она сада у Лондон, гаје ће играти у филмовима.

Јахту дочекују музика, народ, председник општине. Конте Вицко каже Меку да је од оног жалосног завршетка представе настао у Лондону монументални тон-филм. То што је он у току представе све покварио и измијешао, остало је тако и на филму. За ту услугу Асторија-филм му шаље богат чек. Меко одбија новац.

У ноћи, Илна долази Меку; каже да је била луда што је отишла, да се од свега уморила, али да њега и даље воли. За ово Меко неће ни да чује.

Конте Вицко с осталима одлази на јахту, јер „оваје је све тужно, пусто, тамно“; Илна улази у прадедовски палац. С терације пјева и дозива Мека. Меко улази у палац, каже Илни да су они ипак конти, иако палац капље, и да морају чувати пусте домове ђедова.

Илна и Меко су у загрљају, јахта одлази, замире пјесма: „Остав'те уздах и бол“, док су посљедње ријечи у дидаскалији ове комедије: „И сваки иде својим послон и својим путем“. Завјеса лагано пада.

Ти су послови и путеви, разумије се, супротни. Аутори су на страни Илане и Мека зато што њихово достојанство и слобода нијесу постали роба за продају. Послије свега, опрли су се поразу, сачували своју етику. Илна се вратила шмпљим крововима прађедова и дотрајалим салонима. И своме Меку. Тако су они двоје протестовали и саопштили вишу истину и отпор владавини новца. И духовност која је превагнула над материјалним интересом. Њихова прошлост и носталгија постала је њихова садашњост, без будућности (И. Војновић, у „Дубровачкој трилогији“: „Хомо спат“).

За крај

У „Комедији уочи Госпе“ превладавају неке креативне драмске новине над њеном мелодраматиком, сентиментом и пасатизмом. Та истинита и измишљена историја с музиком представља прву модерну умјетничку форму у развоју сценско-музичког рада и израза у Црној Гори.

*

Литература: „Комедија уочи Госпе“ — бокељско дјело на београдској позорници. „Глас Боке“, бр. 164, од 22. фебруара 1936; Аутори најновијег домаћег дела „Комедија уочи Госпе“ говоре о себи. „Сцена“, Београд, бр. 17, од 24. марта 1937; Милош Савковић: „Комедија уочи Госпе“ од Д. Секуловића и М. Јанковића, „Српски књижевни гласник“, од 1. јуна 1937, 221—2; Максим Злоковић: Душан Ј. Секуловић, новинар и књижев-

ник, Зборник Которске секције Друштва историчара СР ЦГ, I, Котор, 1973, 201—208; Р(адослав) Р(отковић): Душан Ј. Секуловић, „Побједа“, 25. и 26. новембар 1976; Р. Б.: Драмско стваралаштво до 1941, Грађа за драмску и позоришну библиографију ЦГ (2), „Стварање“ 1/76, 109—131; Позориште, Грађа за енциклопедијске чланке о Црној Гори и Црногорцима (1), „Стварање“, 7/80, 923—932.

RATKO DJUROVIĆ

ABOUT THE UNPUBLISHED PLAY »COMEDY ON THE EVE OF THE ASSUMPTION«

Summary

The comedy, whose text was written by Dušan Sekulović, and whose music was composed by Miloš Janković —»Comedy on the eve of the Assumption«— is the first Montenegrin musical and the first play ever performed outside Montenegro before World War II, whose Montenegrin authors dealt with a Montenegrin topic.

Among the merits of this musical comedy are: its modern dramatization, an inventive plot, authentic characters, atmosphere and milieu.

For the first time the creative aspects of this play and its ideas are discussed fully and one act appears in public.

КОМЕДИЈА УОЧИ ГОСПЕ

Истинита и измишљена историја са музиком у 3 чина
Написали: Душан Ј. Секуловић и Милош Ш. Јанковић

(Сва права задржана)

И Ч И Н*

Ноћ је уочи Госпе, негдје при самом крају 18. вијека. Тада су конти били врло моћни. Сцена је иста као у I чину, само све ствари у старом салону као да су се помладиле, као да је из исцрвоточене старине дахнула, просула се по свијету она укамењена душа ствари. Прошлост је запјевала, задрхтала, зарадовала се и салон се вратио у своје прве дане, онда када су га трудне руке морнара-племића посљедњи пут дотјеривале.

* Објављује се према оригиналном рукопису.

Сутра је фешта Госпе од Пераста. Велика кристална чока у средини салона и сви сребрни кандаљери жмиркају немирним пламеном. По консолама, на свим столовима и баулима има много свјежег цвијећа и сребрног посуђа. Свом дужином тераци поигравају мали жишци на уље, са којих се пење дим. Сребрни конци мјесечине висе на свакој колони балустраде. На мору блистају отоци као крупни дијаманти, искићени хиљадама немирних пламичака, и по црној, уснулој води плива тај широки реп свјетла који је победио мјесечину. У једном часу, тешке дамашкане завјесе, под навалом вјетра, зањихале су се као црне заставе. Зацвиликали су комадићи кристала на великој чоки, а преко тераци провалио је у салон пљусак једног пјенушавог вала што се разбија о стијене. Бити ће ружна ноћ.

За трајања II чина маестро Иларијо управља оркестром. На позорници се ништа живо не миче; до десног прозора је шутљива сподоба која гледа у ноћ.

- Илна: (она је овдје слатко мало биће, али биће прошлости, једно од оних каквих више нема, као да је само за час сишла из позлаћеног барокног оквира. У њеном гласу има пуно стрепње помијешане с радошћу очекивања).
Чувај се.
- Глас: (гусарев (Луне) под терацим) Зором кад први кокоти запјевају, кад све живо позаспи у граду, доћи ћу ти
- Илна: Ја ћу се молит' Госпи.
- Глас: Мој брод и сви моји људи су у сјени борова код Св. Борџа.
- Илна: Убит ће те.
- Глас: Ти ћеш са мном у живот, у љубав, у срећу. Је ли да 'оћеш? Ужди велики лукјернар и изнеси га на праг од пергула као знак да ме волиш, да ћеш са мном дјелит' и срећу и горчину свих дана, за вијеке. Ужди велики лукјернар . . .
- Илна: Ти си живот, љубим те!
- Ко. Буј.: (лагано отвара врата, у руци му је кита цвијећа. Чуо је посљедње ријечи и све је разумио. Свалило се то сазнање на њ, као планина тешко, и смрвило га. Рукама је притиснуо очи да не види, а онда бијесан улетио у одају и нешто тражи по мрачном куту. Лагано прилази за леђа Илни и преко њеног рамена пери кратку пушку, циља. Пвцањ, дим и звиждук олова.) Скоте!
- Илна: (нагло се окренула од прозора и крикнула). Као одјек од пвцања под прозором се чује ведри, прко-

- сни смијех и пјесма: „Илна, моја мала Илна...“, и онда је опет све тихо.
- Ко. Буј.: (љутиито одбацује оружје) Руке су немоћне, а очи су издале, зато се скоти још вуку под кнежевске палацие.
- Илна: Оче!
- Ко. Буј.: Не зови ме тако. Требало би да те кунем, али не могу. Данас ти је рођендан. Гледа нас твоја мати. (показује на портрет)
- Илна: (болећиво као пред иконом) Мајчице!
- Ко. Буј.: Да, мене не штеди, све ћу ја поднијети, али мисли на њу, на ону мученицу која ће се преврћат' у гробу због твоје и наше срамоте.
- Илна: Она све зна и разумије.
- Ко. Буј.: (немоћно је уздигнуо стиснуте шаке) Несрећнице!
- Илна: (одсутна духом, као онај који нема више чега да се боји) Не могу више не могу. Пуна сам туге и страха. Оли ми се он залуд јавља с очима пунима жалбе. Много се патим, оче! О, реци, реци, да се може вратити, реци да дође, он је добар, јак је, ваљан.
- Ко. Буј.: (као љутита звијер шета по салону) Ко то он, који је то, који реци брзо је ли онај што се руга контима, она кароња.
- Илна: (пала је на кољена и обгрлила контове ноге) Слушај, зови га ... То је срећа, ти си реко да ћеш све дат', све ћеш ти учињет' за мене, за моју срећу, реци само ријеч.
- Ко. Буј.: (усправан, непомичан, крут као камени кип, смије се прохотом) Да зовем гусара, да зовем лупежа, да ме закоље
- Илна: Он брани сиротињу.
- Ко. Буј.: Коље.
- Илна: Он ће доћ'.
- Ко. Буј.: Мрнарци ће га конта Бујовића објесит' к'о кучку погану.
- Илна: (из дубине душе отео јој се страшан врисак рањене звијери) Уби мене, ја га волим!
- Ко. Буј.: (труди се да се ослободи Илниних руку које га стежу као ланац; окрутно) Доста је. Данас ти је рођендан, радовао сам се као што давно нијесам, ти си ми убила радост. Звали смо пријатеље, зар их могу послат' с врата; конту Гиру, контешу Венеранди причат' о мојој срамоти. Прими их као што се пристоји. (излази)
- Илна: (која је остала смрвљена, пресамићена на поду као ствар, с муком се диже, она више не плаче;

пригнула је главу и размишља гласно) Неће! Каменогa су срца. Хоће да ме усрећи, све ће ми дат', дат' ће ми Мека, Мека. (горко се смије) А он чека, зове. Био је као млади тић из гњезда, љубио ми је руке, згријешо је што се усудио да погледа контешину Илну Бујовић, јер он је кмет, па су га ишћерали с прага као губавогa просјака, послали су га у бијели свијет не би ли га прождрла ноћ. (потихо се смије, њени бијели и лијепи зуби се сјаје као у младе звјерке) Ах ноћас, ноћас кад се сви разиђу, кад Крсто погаси лукјернаре, кад тетка Вероника заспи и пјани се контини буду разговарали о љубави у улици тихој као гроб, онда ћу се ја љуљушкат' под његовијем жутијем једрима, гледат' ћу у звијезде и он ће грлит.

Вероника: (за њом Крсто. Усплахирена) Што је, што се јопет догодило? Ко је пуцао?

Илна: Отац.

Вероника: Конте? Зашто? А биће због феште. Вазда је исти, као да му је двајес' година.

Крсто: (гледа кроз прозор, за себе тајанствено) Бијеле се једра гусарска под шкољем. Ноћас ће мирисат' на прах.

Илна: (за себе) Само да не види да сам плакала. (гласно) Тетице, што си лијепа.

Вероника: О фала ти, али поред тебе зар ико може бити лијеп.

Илна: Да, ово је велик дан. (уздише)

Вероника: (гледа је врагољасто и пјевуши) „Остав'те уздах и бол . . .“ Стрци се мало, доћи ће, виђет ћеш га, испотаја ће ти пољубит' руке. О знам ја добро ту муку, ту тајну језв очекивања.

Илна: Да, тетице, тешко је то.

Вероника: А диван је младић конте Меко.

Илна: Диван, тетице.

Вероника: И управо анђеоски бала валцер, мајстор из Беча.

Илна: Да, анђеоски, добро си рекла.

Вероника: (прилази прозору) Бит' ће ружна ноћ, небо је црно, црно . . .

Илна: (гледа преко њеног рамена) Неће, то ти се само чини, бити ће дивна ноћ, ох ноћ, краљевска ноћ . . . (Под терацом се чују гласови и кораци)

Вероника: (нагло се одмиче од прозора) Ево их иду. Крсто. ајде отвори и реци господину конту да су почели долазит'.

Крсто: (излазећи) Бићете служени. контеша.

Вероника: (замишљено посматра цвијеће) Чудно ли је то, све ово цвијеће данас је брано, а руже су се прекуве-

- лиле, руне се, ко да ће млада из куће. (значајно)
 Ко зна! Ти си ми нешто тајанствена, ко да нешто кријеш. Можда ћемо ноћас чут' и какву велику новост.
- Илна: Можда!
- Ко. Буј.: (улазећи са контом Биром) Добро ми дошли, пријатељу. (улазе господа и госпође. Има погуренијех стараца, младића у свиленијем бокешкијем доламама и старих госпођа које су просједе, скупљених усана и круто гледају; купе рамена под црне венецијанске шалове са ресама.)
- Вероника: Изволите, служите се, господо. (дубоки поклони, честитања, грациозне кретње госпођица, галантни поздравли младића.)
- Ко. Биро: (Илни) Драго мало дијете, данас ти је рођендан... хм, хм... Слушај оца, да — оца, и нека ти сви снови, све наде и жеље твоје лијепе младости, .. хм, хм.. младости, побу у свијет ноћас, а сјутра с младим сунцем нека уљезу преко ове терацие, кроз ове прозоре, доље кроз они портун и преда те добу као лијепа, посљедња истина и стварност. Живјела контешина Илна!
- Гласови: Браво! Живјела, живјела! Пијмо за њезину срећу!
- Вероника: (Ко. Бироу) Нијесам знала конте ви сте оратор. (Меку) Ох, они ваши гаромфали, Меко.
- Меко: (прилази Илни и пружа јој руке) Контешина Илна!
- Илна: Хвала вам, дивни су ваши гаромфали.
- Венеранда: Питај га, мала моја, ће су расли...
- Меко: (стидљиво) Да, за вас, у маминој арли, Илна.
- І Младић: (шапуће за Илном, заносно) Ви сте најљепши цвијет... ја би знао и једну звијезду с неба да вам уберем.
- Илна: (смијешка се уморно) Хвала вам, не мучите се.
- Ко. Биро: (конте Буј.) Јесу ли вам казали да је дошао?
- Ко. Буј.: Казали су ми.
- Меко: А што намјеравате учињет'? Кад промислим, боље да не мислим.
- Ко. Буј.: Како, кад промислите боље да не мислите, и питате што намјеравам, сви питају и сви мене гледају, а ће сте ви, што ви чините?
- І Племић: Они балају валцер.
- Меко: Циљате на мене?
- І Младић: И на мене?
- Ко. Буј.: Да, на вас циљам, ако хоћете. А што стојите, што ви чекате, што пуштате да вам се гусари шетају пред кућом. Ено вам морнарице, топова, краткијех пушача, станите у Вериге, скините капу Госпи, а

- лупежима из свијета реците: Оће за вас нема стања, ајте на друго мјесто јер ћемо ми, онако како нас је Бог створио, „крваве кошчуље да перемо.“
- И Племић: Тако је!
- Меко: Кад промислим, боље да не мислим.
- Јасна: Илна, што ти је, блиједа си, уморна?
- Ко. Буј.: (круто) Није јој ништа.
- Илна: Ништа, ништа, само тако...
- И Младић: Обећали сте нам ону нову романцу, ајте пјевајте.
- Гласови: Пјевај, пјевајте! Живјела Илна! (пљесак)
- Илна: Пјеват' ћу. (за себе) Њему ћу пјеват', он сада гледа у ове свијетле прозоре и немирно чека.
- Гласови: Да чујемо, да чујемо. Немојмо се стићет, брава, ала ту романцу. (пљесак)
- Илна: (само један час погледа у мајчин портрет на зиду и као да му се моли. Из њених пуних груди извије се чудесна пјесма надања, жалбе, стрепње и побједоносне вјере у живот.)

Романца:

<p>Залуд ти ја пружам дрхтаве
руке,
Залуд ти ја шаљем молитве
жарке.
Срце ти је круто ко морски
вали,
Ко сјаја дуге ти је варава
љубав.</p> <p>Цветни мој град
Уз обалу блиста се мора
И снови тужан сан.</p> | <p>Он добро зна ми тајну претешку бол,
Он добро зна куд мисли ми
хрле све.
Цветни мој град
И стари дом наш је пуст,
А ти за сузе знаш,
Тајну бол и тугу.
Зашто још ти ми љубав
кратиш?
Снове ми дај,
Живот, загрљај твој!</p> |
|---|---|

- Ко. Буј.: (чим прве ријечи Илнине пјесме пропарају шурњу кнежевског салона, он потрчи према њој, радостан, помлаћен, не вјерујући својим чулима)
О Боже, Боже! Што је ово? Јесам ли при свијести?
- Илна: (заноси се, пјева као што још никад није пјевала; њезина је пјесма чаробни еликзир који враћа младост)
- Ко. Буј.: (скрстио је руке на грудима, у чуду) Јадна моја Анђелика, мати јој иста... о који сан. (и док логано замире Илнина пјесма, на посљедњу се сјетну фразу надовезује мелодија валцера)

Валцер

- Остав'те уздах и бол итд. (види стр. 8)
- Гласови: (пљесак) Браво! Величанствено! Умјетница! Колико сентимента. Ево ми мало суза под старос' због љубави. Помладила ме је.
- Ко. Буј.: (чврсто приграли Илну, сломљеним гласом) Ова твоја пјесма, окле ти, ко те је научио. Вратила си ме у младе дане. Тако ми је некада она пјевала, исто тако. (Илна и њезин отац гледају у велики контешин портрет)
- Меко: Контешина, ту вашу малу, мирисну руку. (прво пјесма, дубоки поклони, па онда сви гости почињу да се окрећу у виру валцера.)
- Меко: (плеше са Илном) Ви дивно плешете. (музика наставља потише и док остали и даље играју у дубини позорнице, Меко се клања пред Илном) Хвала вам! Која чудесна сласт држати вас овако лагану, као лептира, као перо, чији је сваки покрет сама музика. Ох, хтио би да вам говорим, да говорим, да нађем праву ријеч, ... како да вам кажем ...
- Илна: Па ви сте већ много рекли.
- Меко: Збиља?
- Илна: Да.
- Меко: Како сам вам захвалан. Ви разумијете и када вам се не говори до краја.
- Илна: Паметна сам.
- Меко: И ја, и ја сам паметан, али, ипак, тако ми некад дође, морате ми рећ' два, три пута исту ствар ако хоћете да вас разумијем. Зашто то, Боже мој?
- Илна: (показује прстом на челу) Због овога.
- Меко: Што, ви кажете да ми фали ође?!
- Илна: По свој прилици.
- Меко: Кад промислим, боље да не мислим. И могу умријет?
- Илна: Не вјерујем, доста их има тако као ви, па се врло добро осјећају.
- Меко: Фала вам, дахнуо сам. Све ми се чини да та болес' долази од великог бала. Један мој пријатељ, учитељ плеса из Беча, реко ми је, сад се сјећам: Ко хоће добро да бала, мора имат' много мозга, исто као и за сваки други тешки посао. Да вам право кажем, ја ни данас то не разумијем, али ми је мој пријатељ из Беча, баш тако рекао.
- Илна: То је вашем пријатељу из Беча мозак био у петама.

- Меко: Може бит' свашта, један феномен као и сваки други.
- Илна: И ви сте један феномен.
- Меко: Феномен? А зар код мене није све на мјесту?
- Илна: Не плашите се, с временом се све поправља.
- Меко: Фала Богу! За право рећ' ја се осјећам врло добро, знате, код мене је све на мјесту: глава на раменима, ноге праве ко стубови, истина сад се мало тресу од великога бала, десна рука на десну страну, лијева на лијеву, срце... ето Илна (немиран хвата се за груди) нема га, срце, контешина Илна, моје срце!
- Илна: На десну или на лијеву страну?
- Меко: Не знам, не знам на коју страну... а у срцу љубав, моја жарка, безнадна љубов. Је ли тако, контешина?
- Илна: То ја не знам.
- Меко: Не знате, јер не љубите, али ја који љубим...
- Илна: Љубите?
- Меко: Кад промислим, боље да не мислим.
- Илна: Бал.
- Меко: И бал, али бал с вама у загрљају.
- Илна: Па што бисте ви још хтјели?
- Меко: Љубав, просто, једноставно, љубав моја моли, хоће, тражи... љубав!
- Илна: Ах!
- Меко: Да, и сад кад све знате, ја чекам.
- Илна: Шта чекате?
- Меко: Ваш одговор.
- Илна: Али ви ме нијесте ништа упитали.
- Меко: Јер се бојим, видите, не могу. Сви се заљубљеници боје док не падне коначна изјава.
- Илна: Дакле?
- Меко: Кад бисте ви само почели.
- Илна: Ја?
- Меко: Да, ви; једна једина ваша ријеч била би довољна да узбурка и продуби моју рјечитост.
- Илна: А која је то ријеч?
- Меко: Свакако, не та ваша хладна запиткивања која ме још више збуњују. Па ви, ви бисте сама морали наћи ту ријеч, контешина, дивну ријеч, без да вам ја помажем.
- Илна: Не налазим је, будите јаснији.
- Меко: Ето, ја...
- Илна: Напријед само.
- Меко: Ја вас...
- Илна: Напријед!

- Меко: Љубим!
- Илна: Ох! (ломи се од смијеха) Кад промислим, боље да не мислим. Је ли вас мама научила да ми то кажете?
- Меко: Мама?
- Илна: Да, ваша мама.
- Меко: Није.
- Илна: Јадни мали, не знате лагат'.
- Меко: Не знам.
- Илна: Дакле, ви ме љубите, а послије?
- Меко: А послије, ја не знам.
- Илна: Дакле?
- Меко: Дакле ... ја не знам, ја нијесам мислио на оно што ће бити послије ... нијесам се припремио немам искуства.
- Меко: Да, ништа. Али причекајте час, само час; за Бога милога, немојте тако брзо доносит закључке. Ништа, ништа ... то је и сувише мало; чекајте, ништа је ништа. Чини вам се да то није доста? Само да се промислим да нађем, ох идеја, да ми 'оће доћ' каква идеја. Нема, ништа ми не долази на памет ... послије ...
- Илна: И послије збогом. (хоће да га остави)
- Меко: И послије ... ха, нашао сам, љубите и ви мене.
- Илна: Луди Меко!
- Меко: Зашто?
- Илна: Али драги мој, како сте могли измислит' то, ко вам каже да ћу и ја вас љубит'. Сигурно вам је то пришапнула моја тетка Вероника и ваша мама. Али то не може, Меко, има их толико који лажу да ме љубе, који уздишу, чекају. Пустите да се исмијем то би они хтјели данас, данас на мој рођендан да ме вјере за вас, зато је све тако свечано, пуно цвијећа, младића, дјевојчица Меко, ви ме љубите. (смије се јетко)
- Меко: Али зашто не, зашто? Млад сам, лијеп, интелигентан, ја сам из једне од славнијих казада, балам валцер ко керубин; зашто ме ви Илина не љубите?
- Илна: И ви бисте све урадили за мене, све што затражим?
- Меко: Све!
- Илна: Добро. Узмите они лукјернар с пјанофорта, изнесите га на тераци, и тамо га оставите, па се онда вратите.
- Меко: (пожури се да изврши што му је наредила Илна и онда се враћа, сијући од среће, пун ишчекивања)

- Илна: (смијешећи се, потихо) Меко, слушајте, право кажите, али истину, само истину: бојите ли се ви гусара?
- Меко: (обазире се) Гусара?
- Илна: Да, црнога гусара што коље, убија, купа се сваки дан у врелој крви робља, што за високе јарболе везује тако њежне, fine, бијеле младиће ко што сте ви, па им конопи прекину зглобове на рукама.
- Меко: Илна! (за себе, дрхти) Кад промислим, боље да не мислим.
- Илна: (свјесна мучитељка) Па вас одвуче, тако далеко неће, на неки тајни, пусти шкољ, далеко од ваше маме, контеше Венеранде.
- Меко: (ужаснут) Илна, Илна! . . .
- Илна: Н наједном, кад се најмање надате, кад сте цијелу ноћ балали, забављали се о роћендану контеши-не Илне, рекли јој да је љубите, његови људи опколе палац, а он велики, лијепи, јаки гусар стане на врата од салона и рече . . .
- Гусар: (Луна Марковић непримјетно је искрснуо на среди-ни позорнице, на њему је црни вунени костим који му се припија уз тијело, у руци држи шешир са широким ободом. Кроз врата провирују космате, црне главе гусара) Добар вече, господо конти! Из гомиле гостију уздиже се један јединствени крик пренеражења и страха.
- Гласови: Блажена Госпе, спаси нас! Побит' ће нас! Бјежи на мала врата. Гвардија ће је гвардија? Опкољени смо! Свети Шпиридоне, избави нас!
- Меко: Што си учињела, Илна, Илна?! . . .
- Вероника: (изнемогла пада на столицу) Воде, Крсто мој, мало воде.
- Крсто: (с врата Меку) Господине конте, доље на портуну вас траже.
- Меко: (у овом часу нагло се мијења цијели изглед малог перашког контина, он бијесно додајује Крсту) Стари, инкрепити магарче, ајде за послом! (остали) Не могу више, не могу, доста ми је ваших комедија, гусара, ове понижавајуће улоге свулнога дегенерика што га је измислила ранкотава фантазија тетке Веронике. (Луни презриво) Господине гусаре, збиља, начин којим се служите да освојите ову малу, (показује на Илну) тако је мало мушки и отворен, баш обратно, сасвим је гусарски.
- Гусар: (Меку) Господине конте, чуле сте, Крсто је рекао да вас чекају на портуну, сем ако нећете да вас

- ови момци (показује на гусаре) овђе пред же-
нама вежу.
- Илна: (потихо) Меко, драги Меко, што вам је, изађите,
ви морате изаћ'. (гусару) Мили мој, ево ме, чекала
сам те! Реци им да се не боје, да ти нијеси дошао
због њих, због клања, да си дошао само због мене,
да ме однесеш, да ме пољубиш данас на роџендан.
- Гусар: Господо, немојте се узнемиравати, ништа вам се
неће догодит', за данас је ово мој једини плијен,
најдрагоцијенији, најљепши мој плијен и свечано
се кунем то је посљедњи. Доста ми је гусарења.
- Ко. Буј.: (пријетећи, бијесан, креће на гусара) Скоте, и у
кућу си ми се завуко.
- Вероника: Илна, Илна, зар тако остављаш оца и тетку?
- Меко: (бијесан виче) Доста више, доста, јесте ли разу-
мјели, доста комедије. (молећиво, изгубљено) Ил-
на, моја мала Илна, јеси ли чула, доста му је гу-
сарења, ти се његов најљепши, најдрагоцијенији
пљен. Обузимље ме црна слутња, ја знам, он ће те
однијет', поћи ћеш за сјајем његовог гусарског
блага. Он ће ти дат' аутомобиле, варави сјај бли-
ставог камења, он ће ти дат' тужну испразну сла-
ву гажења по широким мраморним скалинима што
се у мору свијетла купају, он ће те повест' у ши-
роки свијет; ох, не овако, од шале, у комедији
драге тетке Веронике, он ће те одвес' у збиљу, у
стварност, гусарски ће те мени отет'. Илна, мала
моја Илна, ја и моја љубав смо овђе, чекамо те,
ми не можемо без тебе, ти си наша, буди паметна,
доста комедије. Кажи да си се уморила од ових
смијешних ријечи научених на памет.
- Илна: (потихо) Изађи, изађи, полудио си, буди паметан,
само тебе волим!
- Меко: Да, полудио сам од љубави за тобом и нећу изаћ',
нећу, јер све ово је ђаволска интрига коју је из-
мислила твоја тетка Вероника само да помогне го-
сподину гусару.
- Гусар: (потихо) Конте Меко, ви вашим понашањем све
упропаштавате, изађите!
- Меко: Да изађем, да изађем, да је оставим твојим безо-
бразним гусарским инстинктима.
- Гусар: Господине!
- Шаптач: Меко, за име Божије, изађи, почеће звиждат'.
- Меко: Нека звижде. (публици) Звиждите што стојите,
звиждите, звиждите! . .
- Ко. Буј.: Боже, Боже, кога ја слушавам, срамоте, то сам и за-
служио!

- Меко: (уноси се у лице гусару) Диван сте ми ви гусар, господине! Само се усуди да погледаш ову малу, разнијет' ћу те, кости ћу ти сломит! Да знаш, да се умијеш равнат', ако се они лудан контин Меко из смијешне историје боји гусара као куте, ја, видиш, ја, ови конте Меко што је сад пред тобом ни мало га се не бојим.
- Гусар: (гледа презриво у Мека) Овај младић бунца. На позорници је неописив неред, забуна, кршење руку, повици. Космати гусари устумарали су се по салону и похлепно трпају у уста колачиће са сребрних бомбонијера. Маестро Иларијо напустио је оркестар, умијешао се у гомилу на позорници и уноси још већу забуну.
- Иларијо: (благо гурџа Мека према излазу) Изаћи, изаћи, ја те молим, ово је комедија, разумијеш ли, комедија, излудио си!...
- Меко: (довикнује гусару) Разбојниче!
- Илна: Меко, Меко, изаћи, не срамоти нас!
- Гусар: Што си рекао?
- Иларијо: Драги мали Меко, драги, за блажену Госпу...
- Меко: Рекао сам да си разбојник.
- Ко. Буј.: (љутито Вероници) Говорио сам ја. Ти си овоме свему крива, ево ти твоје сулуде комедије, ево ти славе; смију нам се, смију се контима, ко марјонетама.
- Гусар: (Меку) Конте без гаћа!
- Меко: (бијесно потрчи на гусара; изасопљен хвата се с њиме у коштац) Лупежу!
- Гласови: Завјесу, доље завјесу! Полиција! Пјан је!
- Иларијо: (загрлио је Веронику) Јадна моја контеша, пропало је дјело нашијех снова.
- Вероника: Пропало!
- Ко. Буј.: (виче иза кулисе) Несреће пјане, завјесу доље кад вам кажем.
- Полициј.: (разбарушен, исукане сабље) У име закона, мир! У име закона ви сте уапшени.
- Иларијо: (труди се да раздвоји гусара од Мека) Ево што су нам данашњи младићи. И док завјеса пада у великом нереду, тако да се још увијек види комадић бурне сцене, у првим редовима паркета устаје:
- Инглез: (баци задњи поглед на позорницу) Ол рајт! (поквареним нагласком) Врло добро.... врло добро! (и мирно напушта позориште)
У публици звиждуци и смијех. Музиканти који су остали без вође, неуредно интонирају марш, да би заташкали немилу инцидент, а јадни стари учи-

тељ пјевања јавља се на рампу и покретом руку прекида оркестар.

Иларијо: (знојав, с крвавом огреботином под оком, цијели један пеш његовог старог фрака жалосно виси на концима. Он с времена на вријеме брише огреботину великом црвеном марамом и искиданим, уморним гласом)

Моје поштоване госпође и господо! (у публици протести) Тако, тако, само ви искалите свој праведни бијес, то смо ми и заслужили. Али сад, молим вас, дозволите ми само двије ријечи, цијле двије ријечи. Видите, ми и нијесмо толико криви за ову скандалу, ову неописиву срамоту. А знате ли ко је крив? Крив је једино стари подмукли, неумољиви, моћни, вјечни тиранин. Крива је љубав, госпође и господо! Ви сви мислите да више нема гусара, да је море ослобођено те напасти, да су то сад само старе приче за ћецу. Е, па ипак то није тако! Најбољи вам је доказ они мали конте Меко који се преп'о да ће му гусар отет' Илну, и то не онако у комедији наше много поштоване контеше Веронике Бујовић, већ у истини, да ће је замађијат', залуђет', да ће је загрлит' у његовом великом жутом аутомобилу, као у крилу старог бригантина, и одвес' је на пусто острво. Између нас речено, господин Луна је то и учинио. Јадни мали конте доцкан се сјетио да диже бруку. Сада је све готово, жути аутомобил језди за њим се дижу облаци прашине, а конте Меко сигурно се неће завук'о, па плаче. Дакле, као што и сами видите, сви смо ми оће били жртве љубави, а ипак је света ствар та љубав, и зато вас молим, опростите нам у име те велике, моћне, неумољиве, вјечне љубави, љубави!

Свршетак II чина